

Всеукраїнська наукова конференція

«Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень»

29 квітня 2025 року
М.Одеса

Міністерство освіти та науки України

**Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського**

**Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка**

**Відділ історії козацтва на півдні України
Науково-дослідного інституту козацтва при Інституті
історії України НАН України**

Одеський національний морський університет

Одеський національний художній музей

ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Збірка наукових праць

Електронне наукове видання

Одеса – 2025

УДК 94(477)+903(477):(06)

Рекомендовано до друку кафедрою історії України
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
Протокол № 11 від 18 червня 2025 р.

Рекомендовано до друку вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського» Протокол № 17
від 26 червня 2025 р.

Редакційна колегія:

К.і. н., доцент Сєкерська О. П. (Одеса) – *відповідальний редактор*
Лаборант кафедри історії України Яковлева Д. Є. (Одеса) –
відповідальний секретар
Д. і. н., професор Бабенко Л. Л. (Полтава) Д.
і. н. Бруяко І. В. (Одеса)

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка
наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2025. 250 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень», яка відбулася **29 квітня 2025 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Березанський Антон, Коваленко Оксана.....54

ДАНІ ПРО ПІВНІЧНЕ ПРИЧОРНОМОР'Я В «ГЕОГРАФІЇ» СТРАБОНА
Єрмакова Валерія, Водько Владислав59

ІСТОРІЯ «ТИПОГРАФІЯ ЮХИМА ІВАНОВИЧА ФЕСЕНКА» *Засоба Катерина, Водько Владислав.....68*

СТРУКТУРА ДОМОГОСПОДАРСТВ с. МАЧУХИ ЗА ГЕНЕРАЛЬНИМ
ОПИСОМ ЛІВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ 1766 р.

Кисляк Ростислав, Коваленко Оксана.....75

ГОРДІЇВСЬКИЙ МОГИЛЬНИК: АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА
КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ

Климович Владислав, Павленко Софія, Бруяко Ігор.....85

ІСТОРІЯ ПОЛТАВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ В КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ ПОЛТАВЩИНИ

Ковальчук Анна, Бабенко Людмила.....95

НЕОЯЗИЧНИЦТВО В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ ХХ– ПОЧАТОК ХХІ ст.)

Корнійчук Руслана, Діанова Наталія.....103

РОЛЬ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ДРУКАРЕНЬ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ НА
УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У XVI-XVII СТ.

Коришунів Іван, Сєкерська Олена.....111

ЮРІЙ ЛИПА, МИХАЙЛО ВАСИЛЬЧЕНКО, ДМИТРО БУЗЬКО: ДОЛІ
УЧАСНИКІВ ОДЕСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ГУРТКА

Кучеренко Світлана.....120

ПРОБЛЕМА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У США

Ліверук Валерія, Плаксивий Павло, Савченко Вітор.....128

11. Полтавщина. Історичний нарис. Полтава : Дивосвіт, 2005. 592 с.

Kovalchuk Anna, a first-level of higher education student, majoring in 014.05 Secondary Education (Biology and Human Health)

Babenko Liudmyla, Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of History of Ukraine

V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University

Poltava

HISTORY OF POLTAVA NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY IN THE CONTEXT OF POLTAVA REGION HISTORY

Abstract. The article examines the key stages of development of Poltava National Pedagogical University as a part of the history of Poltava region. On the basis of archival materials, scientific research and oral testimonies, the author analyzes historical challenges: the struggle against Russification, Soviet repressions, and structural reforms. Particular attention is paid to the rehabilitation of the memory of the repressed, anniversary initiatives, and modern educational trends.

Key words: PNPU, Poltava region, higher pedagogical education, repression, historical memory, national identity.

Корнійчук Руслана, здобувачка першого рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Діанова Наталія, д.і.н., професор кафедри історії України ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

м. Одеса

НЕОЯЗИЧНИЦТВО В УКРАЇНІ (КІНЕЦЬ ХХ– ПОЧАТОК ХХІ ст.)

Анотація. Досліджено витоки зародження неоязичництва серед української спільноти на тлі зростання інтересу до народної культури та звичаїв. Зазначено, що цей рух поширився не лише серед української національно орієнтованої інтелігенції, але й серед окремих категорій населення європейських країн. Дохристиянські вірування, які базуються на шануванні природних сил та явищ, стали ідеологічним підґрунтям для пошуків децентралізованих форм духовності та гармонійного співіснування людини з природою.

Ключові слова: неоязичництво, постмодерна духовність, Рідна Віра, РУНВіра, Ладовіра.

Проблематика поширення неоязичництва в Україні, стала предметом активного наукового осмислення наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття. Її актуальність зумовлена зростанням інтересу до альтернативних форм духовності, які позиціонуються як автентична відповідь на глобалізаційні трансформації, кризу традиційних релігій та пошук ідентичності в умовах інформаційного перенасичення.

Зазначена тема знайшла певне відображення в працях сучасних українських дослідників. Чільне місце серед них посідають роботи доктора філософських наук, професора Галини Лозко, яка зробила значний внесок у дослідження українського язичництва. Її праці вирізняються міждисциплінарним підходом, поєднуючи історичні, фольклористичні та релігієзнавчі методи. Вона досліджує дохристиянські вірування українців, їхню міфологію, обряди та звичаї, намагаючись реконструювати язичницький світогляд, використовуючи фольклорні матеріали, археологічні знахідки та історичні джерела, розглядаючи

язичництво як живу традицію, що збереглася в українській культурі до наших днів. Г. Лозко є однією з ключових постатей українського неоязичницького руху. Досліджуючи сучасні форми язичницьких вірувань, їхню ідеологію та практику, вона обґрунтувала необхідність відродження язичницької духовності як основи національної ідентичності. В її праці «Українське язичництво» систематизовано знання про язичницьке віровчення, детально розглянуто пантеон богів, обряди та звичаї язичників. Дослідниця дійшла висновку, що термін «язичництво» слід вживати без частки «нео», оскільки рідна віра є традиційною автохтонною релігією на теренах України від дохристиянських часів і до сучасності [1]. Галина Лозко науково обґрунтувала ідеологію рідновірства. Її праці, в тому числі «Коло Свароже», стали одними з перших комплексних досліджень сучасного українського рідновірства [2]. Професорка систематизувала знання про його історію, ідеологію, символіку, обрядовість та зв'язок з дохристиянськими віруваннями й сприяла легітимізації цієї теми в українській науці. Дослідження базуються на глибокому аналізі етнографічних матеріалів, фольклору та історичних джерел, що дозволяє виявити тяглість культурних традицій. Роботи Г. Лозко зумовили пробудження інтересу до давніх вірувань українців серед широкої громадськості та інтелектуалів.

Дослідниця сучасних релігійних рухів в Україні Олена Тупик проаналізувала неоязичництво як соціально-культурний феномен і розглянула його ідеологію, організаційну структуру та вплив на суспільство. Її праці відзначаються академічною строгістю, використанням соціологічних та релігієзнавчих методів, а також прагненням до об'єктивного аналізу. Спираючись на широкий спектр джерел, включаючи польові дослідження, інтерв'ю з членами неоязичницьких організацій, аналіз їхніх текстів та документів, О. Тупик вдалося дослідити дві найбільші неоязичницькі організації в Україні: РУНВіру та Рідну Віру. Вона розглядає неоязичництво не як відродження давніх вірувань, а як сучасний релігійний рух, що формується під впливом різних соціальних та культурних факторів [3].

Українська дослідниця Олена Сморжевська розглядає неоязичництво як складний соціокультурний феномен, аналізуючи його ідеологічні засади, організаційні структури та вплив на сучасне українське суспільство. Однією з її значущих праць є дослідження, де вона аналізує неоязичництво в контексті національної ідеї в умовах культурної глобалізації. Вона розглядає неоязичництво не лише як релігійне явище, а й як соціальний рух, що відображає пошуки національної ідентичності та культурної самобутності. У своїх дослідженнях Олена Сморжевська намагається уникати суб'єктивних оцінок та зосереджується на об'єктивному аналізі явищ, що робить її роботи цінними для наукового співтовариства [4].

Однак дослідження, зосереджені на аналізі неязичницьких рухів в Україні, потребують подальшого вивчення й узагальнення, що зумовлює актуальність даної роботи.

Мета поданої статті полягає в дослідженні різних аспектів розвитку неоязичництва в Україні на зламі XX – XXI століть як невід'ємної складової української духовної культури.

Справжня сутність народу розкривається в його історичній пам'яті, що зберігається в традиціях і звичаях. Тому, аналізуючи сучасні народи, важливо враховувати їхнє історичне коріння, яке сформувало їхній характер і долю. Європейські мислителі та митці, натхненні романтичними ідеями, почали досліджувати міфологію та фольклор своїх народів, відроджуючи інтерес дохристиянських вірувань як до джерела автентичної культури. Дохристиянські традиції, з їхньою племінною організацією та відсутністю жорсткої ієрархії, стали привабливими для тих, хто прагнув віднайти більш горизонтальні моделі соціальної та релігійної організації [2, с. 3, 12]. У другій половині XX століття популярності набув екологічний рух, в основі якого лежить ідея необхідності гармонійного співіснування людини та природи. Дохристиянські вірування, які базувалися на шануванні природних сил та явищ, стали ідеологічною основою для прихильників екологічного руху, які шукали духовних підстав для своїх переконань [5, с. 243].

Екологічні ідеї та неоязичництво в тенденції відображають прагнення сучасної людини відновити гармонію з навколишнім середовищем через інтеграцію архаїчних релігійних уявлень у сучасний контекст. Радикальний екологізм, біоцентризм та рух «глибокої екології» відіграють значну роль у формуванні цього нового дискурсу. Радикальний екологізм наполягає на необхідності фундаментальної зміни парадигми взаємодії людства з природою, закликаючи відмовитися від людиноцентричного погляду та визнати внутрішню цінність природного світу. Біоцентризм розширює цю ідею, стверджуючи рівність усіх живих істот і відкидаючи будь-яку зверхність людини над іншими формами життя. Рух «глибокої екології» йде ще далі, пропонуючи глибоко переосмислити місце людини у Всесвіті, де природа володіє самоцінністю, незалежно від її практичної користі для людей. Сучасне релігійне явище неоязичництва активно вбирає ці екологічні концепції, формуючи духовність, що ґрунтується на повазі до природи та відродженні давніх вірувань. Це відображає прагнення до відновлення гармонії з довкіллям та пошуку справжніх духовних практик, що відповідають сучасним викликам. Звернення до язичницької космогонії як основи екологічної духовності є закономірною реакцією на сучасну екологічну кризу та прагнення до нових духовних орієнтирів. Неоязичницькі рухи, які відроджують стародавні етнічні вірування та традиції, є однією з відповідей на виклики глобалізації, пропонуючи альтернативний шлях до збереження та зміцнення колективної ідентичності. Г. Лозко переконана в тому, що кожен слов'янин – дитя Бога, його частинка. Тому шкодити природі – це завдавати шкоди собі. Наша рідна віра – це не лише духовна, але й екологічна система, яка допомагає зберегти наш народ [2, с. 6].

В Україні розвивається декілька неоязичницьких (рідновірських) напрямів, найбільшими серед яких є Рідна Віра, РУНВіра та Ладовіра. Вони об'єднують 77 громад, більшість з яких (75) мають офіційну реєстрацію. Усі вони натхненно працюють над відновленням давніх праслов'янських вірувань, які вважаються ними першоосновою духовності українського народу. Деякі із

громад організаційно оформлені й мають свою структуру, деякі об'єднані відповідно до свого світобачення [6, с. 189].

Рідна Віра, в якості самостійного напрямку в неоязичництві, з'явилася спочатку в українській діаспорі Канади в 1934 році завдяки професору Володимиру Шаяну. В Україні першу громаду рідновірів засновано в 1993 році. Її мета – відродження давніх язичницьких обрядів українців, вдосконалення людської особистості та посилення національної самосвідомості. Вони вірять у Бога, який є живою сутністю, має багато різних проявів з різними божественними іменами. При цьому людина розглядається як частинка живого Бога. Українські рідновіри використовують стародавні молитви та пісні, а їхні основні вчення називаються «Волховик» і «Правослов». Вони також мають свій обрядовий календар – «Коло Свароже». Хоча Рідна віра є спробою відродити давню віру українців (язичництво), в Україні існує кілька окремих організацій цього напрямку, тому не можна говорити про неї як про щось єдине. Проте майже всі рідновіри хочуть відновити давні вірування слов'ян, вважаючи їх справжньою українською вірою. В Україні діє кілька десятків громад, найбільші з яких знаходяться у Києві, Львові, Миколаєві, Одесі, Харкові та інших українських містах. Найбільша закордонна громада рідновірів існує в канадському місті Гамільтон [7, с. 648].

Відповідно до розуміння надприродного, українські рідновірські організації можна поділити на дві групи.

1) Рідновіри-монотеїсти. Ці групи сповідують монотеїзм, адаптований до національних особливостей, шляхом модернізації первісного українського язичництва. До цієї категорії належать, насамперед, релігійні громади РУНВіри (Рідної Української Національної Віри), заснованої Левом Силенком. РУНВіра є сучасною українською релігією з монотеїстичним вченням про єдиного бога Дажбога, символом якої є Тризуб на сонячному диску. Ця організація має власні обряди та священні тексти, а її головний центр розташований у США. В Україні існує 49 релігійних громад. Зокрема, Собор Рідної Української Віри, що

виник в 1994 році на Вінниччині, очолює Орій (Олег) Безверхий. Він визнає Л. Силенка та В. Шаяна своїми попередниками у формуванні «Рідної віри». Проте він вважає, що саме Собору належить місія її повного відродження та поширення, що обґрунтовується особливим історичним значенням Поділля як серця України, де знаходяться важливі язичницькі святині та артефакти, зокрема, скіфський Еksamній, Збруцький Святovit та найдавніший Тризуб. Ця течія вирізняється толерантним ставленням до інших рідновірських об'єднань і наразі представлена п'ятьма офіційно діючими громадами в Україні, які, можливо, відіграють важливу роль у налагодженні діалогу між різними гілками рідновірського руху [6, с. 190].

2) Рідновіри-неоязичники. У віруваннях цих груп присутні пантеїстичні та політеїстичні мотиви, а їхня релігійна діяльність головним чином спрямована на відродження корінних, дохристиянських релігійних вірувань та обрядів українців. До цієї категорії належать: громади Українських Язичників «Православ'я» та Релігійний центр Об'єднання релігійних громад Рідновірів України (ОРУ), очолювані Волхвиною Зореславою (Галиною Лозко). Громаду «Трійця» у Києві очолює Е. Добжанський. Офіційно зареєстроване Родове Вогнище Рідної Православної Віри (РВ РПВ) або Відичне Православ'я з центром у Києві, очолює Верховний Волхв В. Куровський [6, с. 189].

Ладовіра – це один із сучасних напрямків українського рідновірства, назва якого походить від імені богині Лади, що символізує гармонію, любов, красу та сім'ю. Ця течія, сформована на ідеях О. Шокала та Ю. Шилова, розглядає український світ як єдине ціле. Ладовір'я поєднує віру в єдиний Дух Світла – Оря – з шануванням інших богів і богинь, особливо жіночих, таких як Лада та її донька Леля. Важливими цінностями є гармонія з природою, єдність чоловічого та жіночого, лад у родині, шанування предків та виховання дітей у рідній вірі. Ладовіри відзначають природні свята та приділяють велику увагу збереженню родинних цінностей. У порівнянні з іншими течіями, Ладовір'я часто має більш м'який, «жіночий» підхід до віри, підкреслює екологічну свідомість та є

частиною ширшого рідновірського руху, взаємодіючи з іншими течіями та будучи об'єктом наукових досліджень [6, с. 191-192].

Таким чином, у постіндустріальному світі, що характеризується фрагментацією культурних наративів, криза традиційних інститутів сприяє зверненню до архаїчних, але символічно насичених моделей пояснення світу. Неоязичницька риторика приваблює індивідів своєю апеляцією до автономії, особистого досвіду, «повернення до коренів» та синкретичною відкритістю до інших культурних кодів. Вона пропонує не тільки набір вірувань, а й нову етичну та онтологічну матрицю, в якій природа, предки, обрядовість і спільнота постають як основи альтернативної духовності.

Список використаних джерел

1. Лозко Г.С. Українське язичництво. Київ: Український центр духовної культури, 2009. 90 с.
2. Лозко Г.С. Коло Свароже : Відроджені традиції. 3-тє вид., виправл. та доповн. Ніжин: ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2009. 228 с.
3. Тупик О.О. Язичницькі традиції в духовній культурі українців (90-ті рр. XX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Київ, 2002. 18 с.
4. Смержевська О. Постмодерністські візії релігійності: сучасне язичництво у міській культурі (Україна в загальноєвропейському контексті). Монографія. К.: Видавець Олег Філюк. 2017. 198 с.
5. Главацьких Н. Неоязичництво на пострадянському просторі як наукова проблема. *Релігія та Соціум*. 2016. С. 241-248.
6. Докаш В. І., Лешан В. Ю. Загальне релігієзнавство: Навчальний посібник. Чернівці, 2005. 376 с.
7. Історія релігії в Україні / За ред. А.М. Колодного, П.Л. Яроцького. Київ: Знання, 1999. 735 с.

Korniychuk Ruslana, a first-level of higher education student, majoring in 014 Secondary Education (History)

Dianova Nataliia, Doctor of Historical Sciences, Professor of the Department of History of Ukraine

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky

Odesa

NEOPAGANISM IN UKRAINE (END OF XX - BEGINNING OF XXI CENTURY)

Abstract. *The origins of the emergence of neopaganism among the Ukrainian community are investigated against the background of growing interest in folk culture and customs. It is noted that this movement spread not only among the Ukrainian nationally oriented intelligentsia, but also among certain categories of the population of European countries. Pre-Christian beliefs, which are based on the veneration of natural forces and phenomena, became the ideological basis for the search for decentralized forms of spirituality and harmonious coexistence of man with nature.*

Key words: *neopaganism, postmodern spirituality, Native Faith, RUN Faith, Ladovira.*

Коршунов Іван, здобувач другого рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Сєкерська Олена, к.і.н., завідувач кафедри історії України

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д.

Ушинського»

м. Одеса

Електронне наукове видання

Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень: збірка наукових праць / за ред. О. П. Сєкерської. Одеса, 2025. 250 с.

Збірка наукових праць присвячена важливим проблемам сучасної історичної науки, які стосуються сучасних трендів досліджень історії та археології України. До неї увійшли публікації молодих вчених, аспірантів та здобувачів освіти, оприлюднені на I Всеукраїнській науково-практичній конференції **«Історія та археологія України: сучасні тренди досліджень»**, яка відбулася **29 квітня 2025 року** у ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського».

Видання розраховане на вчених-істориків, викладачів, студентів і усіх, хто цікавиться історією та культурою України.

Матеріали подано в авторській редакції

Макетування: Яковлєва Д. Є.

Дизайн обкладинки: Засоба К. І.